

БАЙЫРЛАЛ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

Бүгү чурттарның, пролетарийлері, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвөдиги болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 108 (12498)

1984 чылдың май 9, среда

1925 чылда
үлдүзлөттүгү

Өртүз 3 көп.

УЛУГ ТИИЛЕЛГЕ

Алардың дайынчы оруктары эртен бистиң Совет Армиясы тийиктирбес болгаш легендарлыг деп адап турар. Бөгүн совет улус, анык-аңама социалист чурттарның улустары, бурунгаар депшигелиг бүгү кижилерге совет чонунуң Ада-чурттуң Улуг дайынчыга немец фашист эзелечкилерни Тийлелгениң 39 чыл оюн демдегеп турар. Ол алдарлыг Тийлелге Совет курунениң маадырлыг төгү бижидилгесинде алдын үжүктөр-биле кезээ-мөңгө кире бижиттинген.

Фашизм-биле өлүмүг сегиржил алышкынның оттуг чылдарында дингине чедир чепселгенген, кара сагышты дайынчы чылча шапкан, делегениң чонун фашист кул-данышкындан чарып алган ССРЭ-ниң хей национал улусу-нуң болгаш оң Чепсектиң Күштериниң дугайында сактышкын делегениң бүгү чонунуң сагыш-сеткилинден на-жан-даа утундурабас.

Улуг Тийлелгениң байырпалын совет кижилер бо чылын СЭКП-ниң XXVI съездинин, СЭКП ТН-ның февраль, апрель (1984 ч.) пленумнарының шийтирлерин амыралга чедиишкениң ботандыр дээр политиктиң болгаш куш-ажылчы көдүрүшкүн-биле ажылдап турар үеде демдегеп турар. Совет чурт бодунуң шыгартыгын авангарды — Коммунист партияга уурткан тайбыңның болгаш социализмниң ленинниң улаанышкын-биле дөрт болгаш чайгыш чок бурунгаар чоруп орав. Бистиң бөгүгү коммунизм чурту-ушкунунда чедиишкенинневис Коммунист партияның, Совет казаның ачызында чедип алдынган.

Совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынчыга Тийлелгениң Октябрь социалист Улуг революция-биле кады турттугун чаз кийтирел, чаз куруне тургузуунуң тийлелге-зи кылдыр, марксис-ленинниң идеологияны, социалист экономияны, мораль-политиктиң чакгыс ай чорукту, ленинниң национал политиканы, бистиң хей националдыг Төрөн чуртувустуң бүгү чонунуң дайынчы анык-аңама-лыш чорунуң тийлелгени кылдыр көрүп турар бис.

Бистиң Тийлелгениң көл дөзү — Совет Армияның болгаш Шериг-Далай флотунуң күчү-күмүндө, ленинни Коммунист партияның шын ууртулузында, мога-шылга чок амыл-чорудулузында, оң башкарыкчы арга-шындыда деп көрүп турар бис. Эң берге болгаш нарын байдалда ол ажыл-чөйүнү агрессияны кара сагышты күнүгө ууру мөөн-нөп шыдаан, чурттуң экономикаын дайн байдалыга таарыштыр эде тургузар талазы-биле чинчелээр чүве чок ажылды кылып чоруткан, дайынчы чоруп турган дөшүн үзүндө болгаш ону тийлелгелг төнүчүгө чедирер тала-зы-биле улуг эргилдени хандырар шыдаан. Коммунист партияның Топ Комитетиниң шийтирлерин өзүгээр бүгү шериг кезектерин ууртуу ажылдакчыларынче Топ Комитеттиң нежигүнерин, обкомнар секретарыларын болгаш ондаа өскө палатия ажылдакчыларын чоруткан турган. Оларның дыка хей бир дугаар хүнерден эгелээш гитлерин фашизмни бодунуң имзенинче кири сывыргаш, туялуңга чедир чыт-тыр шапкыны чедир фронтунуң одунуң адабыла дайын-чылар ортузунга улуг организачы болгаш политиктиң ажылды кылып чоруткан.

Дайын үзүндө фронтта болгаш тылга массалыг маадыр-лыг чоруктуң кол үлдүзүн — Советтер чуртунуң бүгү чо-нууң патриотчулоруна, коммунизмниң идеалдарына кызыгаар чок бердигенинде, совет чонунуң анык-аңама найыралында, тулчушкунуң одунуң аазаңга ол патриотчуларын эң эки шынарлары долзуу-биле көзүл-гөн. Дайын кара сагышты бодалык дайынның баштай-гы хүнеринде-биле Совет Армия аштырышкыныга тазарышкан, анык-аңама нациялар аразында аазаңнашкан чорук туруп кел-лер боор деп кордап турган. Дайынның ол даап бодаш-кынарлыгы удул партияның кыйгызы-биле хостуг нация-ларның чакгыс ай өгүбүзе бодунуң истерзөөн чурту-н камгалаары-биле чакгыс кижилер көдүрүшкүнү, оор-бү-биле халдап келген дайынга өлүмүг согушкуну берген.

Дайын шөлүндө совет чон идея талазы-биле улам нацна-лган, интернационалыг найыралап улам быыккан, Коммуни-ст партияны долгандыр улам сырый каттышкан үнүп келген. Төрөн чуртуу камгалаарының чачылын салгандан салгалче дамчыраар — бистиң үениң кижилериниң күчүгү күнүгү үнө дөзү, коммунизм тургузушкунуңга тийлелгелерниң үн-дери олар.

Бо чылын ССР Эвилелиниң составында эки тура-биле кат-тышканының 40 чыл оюн демдегеп эрттирп турар тыва чон дайынның берге чылдарында бодунуң интернационалыг хүлээлгенин шынчызын база көргүскөн. Тываның эң тө-лептиг оолдар, кыстары эки тура-биле фронттуг эгелдиге, дайынның аспадан эвээш эвес хоорай, суурларны хоста-рынга боттарының үлүгү киргенер. Тыва чонунуң 1941-1944 чылдарда фронтта чедирген материалдыг дузазының нийти түңү 66,5 миллион рубль болган. Кызыл Армияга дуза кыл-дыр өгүбүзе буруу 4 муң хире рубльдан үндүргөн. Дайын шөлүгө 1418 дүңнөр болгаш хүнериниң тургузууда улам чылаан кадыг-дошкун сегиржил алышкынның үзүндө эки амыг нацияларның төлээлери — 11603 дайынчылар Совет Эвилелиниң Маадыры атты алганар. Оларның аразында тыва чонунуң алдарлыг огу Х. Н. Чүргүй-оол база бар. Маадырларын Алдын Сыланынча бистиң чакгыс чер чурт-тугарымыс Л. Н. Ефимов, М. А. Бухтуев, А. А. Семкацкий, В. Б. Брагин, Н. П. Кабак, Н. Н. Макаренко олар төлептиг болганар.

Ам таптыр-ла үкен тос чыл совет кижилер дайын чакгы-зы дыңнааган, тайбың дээрлик аазаңда чурттап турар. СЭКП-ниң XXVI съездинин шийтирлерин амыралга боттандырбышкан, ССРЭ-ниң Чепсектиң Күштери «Совет ки-жилериниң тайбың куш-ажылынга — бузууралдыг камгала!» деп кыйгырлыг адабыла дайынчы болгаш политикти бөлөтөлгө, социалист чарышка чаз-чаа чедиишкенин чедип апар турар.

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА

СЭКП область комитеди-ниң бюрозунуң ээлчеглиг хуралы болган. СЭКП ТН-ның декабрь (1983 ч.) бол-гаш февраль (1984 ч.) Пленумнарының шийтирлериниң холбаштыр куш-ажыл-дың бодуручтугун бидер база туду-монтаж ажыл-дарының бот-үнезин чингидер талазы-биле «Тыва көдээ туду» трестин ажылының дугайында айтыргыны аңаа чутаалажып көргөн.

СЭКП ТН-ның декабрь (1983 ч.) болгаш февраль (1984 ч.) Пленумнарының шийтирлериниң холбаштыр куш-ажыл-дың бодуручтугун бидеринче, туду-монтаж ажылдарының болгаш кы-лып үндүрүп продукцияны бот-үнезин чингидеринче коллективтерни мобилиза-таар талазы-биле чакдык ажылды чорудуп турарын хүлээп алдынган доктаалда демдегелен.

Ыңчалзажон «Тыва көдээ туду» трестин болгаш онд адмиралының ажылдап улуг чептестер бар болуп уламчылавышкан. Бүдүрү-лге болгаш социал-культура утланышкынының объекти-лерин, чурттага бакычы-ларын ажылдап кинирерин доктааттыгын хуусааларын сагыяй турар, туду-монтаж ажылдарының планна-рын күүсеттирерин турар.

1981-1983 чылдарда куш-ажылдың бодуручтугун не-мөй өстүрерин талазы-биле онаалдалар күтпө 90,6 хуу күүсеттинген, туду-монтаж ажылдарының бот-үне-зин 11,1 хуу аартаткан. Ду-гаары 62, 586, 463, 1317 КМК-лар ажылдарының бот-үнезин аажок аартаткан. Бо чылдың дөрт айларының дүргүзүндө 12 туду органи-зацияларын болгаш туду индустрияларын бодуруч-лериң чакгыс-даа күрү-не планын күүсетпөөн. Ду-гаары 62 болгаш 463 көжүп чорур механизмнастан ко-лоналлар ол үе дүргүзүндө куш-ажылдың бодуруч-луун өстүрериниң планна-рын күүсетпөөн, а ады туду салбырлары планын кү-сеткен-даа болза, алган хү-лээлгелеринге дүүштүр ону пландан ажыр бидерин чедип албаан. Тос КМК-ларын адызы болгаш Ту-райнык ыяш белегээр пун-ктузу 1983 чылдың хама-рышкан деленинге бодаар-га куш-ажылдың бодуруч-луун куудаткан. Бо чыл-дын 463 КМК болгаш ме-ханизация эрелестин аартаткан, а бот КМК-лар онаалда өзүгээр ону 0,5 хуу чингедир хандырбаан.

Трестин, туду индустрия-

зының бодуручтарын болгаш организацияларын ууртукчулары иштиң кур-лавырларын кошкак ажыл-лап, бодуручтени организа-таарын экижидериниң, маши-наларын, механизмдерин болгаш деригелериниң ажы-лының ээлчеглиг болурун улгатырарын, материал-техникти курлавырларын, эң шыгыы камаарының айтыргыларынче четпес ки-чээлгей салып турар. Аңаа тургушкуннарын, прогуд-дарың, администрацияның элчээр-биле ажылга келбөөн чорутарың чылда-гааны-биле амыл шагын чи-дирер чорутарын туду органи-зацияларында болдуруп турар.

Куш-ажылды организа-таарының болгаш идиң бээр-иниң коллективтер хевир-лериниң трестин туду органи-зацияларында ама-даа четпес непередип турар. Бригада-ның бот-оругла-чарылазын болгаш куш-ажылчы кир-жилгениң коэффициентини өзүгээр куш-ажыл төле-вирин калбаа-биле неперед-пейн турар. Трестин салбыр-ларында таймыр болгаш масса-политиктиң ажылды ажыл-тай шийтирлер-биле инженерлиг хандыр-ла-га болгаш экономиктиң са-налгалар-биле четпес быжыг-лап турар. Моральдыг бол-гаш материалдыг иди-гериниң куш-ажылды бол-гаш материал-техникти курлавырларын эне өзөөш чарыгдалары-биле ажылды алыс бедик түнелерин чед-ип алырынче кошкак уг-ланган болуп турар.

1984 чылдың болгаш нын-чизи-биле беш чылдың план-нарын күүселзенин хан-дырарың уланган компе-лектиг хемчеглерин боттанды-рар талазы-биле ажылды коллективтерге, кабарта-рын «Тыва көдээ туду» треске СЭКП обкомунуң бюрозун дааскан. Куш-ажыл-дың бодуручтугун план-дан ажыр өстүрер бол-гаш продукцияны база туду-монтаж ажылда-рының бот-үнезин не-мөй чингидер дээр социалист чарышты организа-таарын экижидер, даштын бидер. Иштиң курлавырлар-ны улам долу ажылдарын-че, чаа техниканы, депши-гелг технологияны болгаш муракчы дүржүганы ший-гелди алырны үндөй-лөш, тудурун болгаш бү-дүрүп турар продукцияны шынарлар бидеринче туду-жуктарына база бодуруч-лериң ууртукчуларының кичээлгейн угландырар. Дериг-херекселдерин ээлчег-лиг ажылдарының коэф-фициентин улгатырарын, бодуруч күчүлериң дол-у хандырарыңга ажылда-рын, бодуручтени болгаш куш-ажылдың салгал-чу-мун быжыгдалар хандыр-ар, ажылчы чоннарың куш-ажылды болгаш амыл-рал-чурттагызыңга эрежон-чутта байдалдарын тургу-зар.

Он бирги беш чылдың эгезинден бээр планың даалгаларын күүселдеринге бодуруч хождаашкынын бурун чайладыр «Тыва көдээ туду» трестин уду-рукчуларында, инженер-техниктиң ажылдакчыла-рында партия обкомунуң бюрозун негзөө.

Организация, бодуручте бурунуге куш-ажылды бодуручтугун бидер, ажыл-дарың бот-үнезин чингидер талазы-биле немелде хем-чеглерин боттандырар, бо көргүзүлгө талазы-биле даалгаларын пландан ажыр күүселдезин шыгыы кон-трольга алыр. Хол-биле кы-лыр ажылдарын кызырап, бодуручте чорудаларын механизмнастаар, долу чып-оптээр конструкцияларын болгаш депшигелг мате-риалдарын шийгээди алар талазы-биле компектиг хемчеглерин амылдап кы-лыр. Туду кадарының ажылдан үнө-кнөө чоруду-куп, амыл шагын чиди-риниң чылдагаларын то-дагыйлаар, илердир бол-гаш чайладыр, бодуручте-нин болгаш куш-ажылды сагыла-чуртуну быжыглар талазы-биле ажылды куш-телдирер, профтехучилище кадрларын белегээрин эки-жидер, комсомол органи-зациялары-биле болгаш улус өөредилгениң органдары-биле калып профтехучили-щени школар дозукчулары-ның күсели-биле четчелээ-ринче утлган ажылды чыл бүрүде чорудар.

Туду-жуктарга таарым-чалыг чурттага-амдырал байдалдарын тургузар тала-зы-биле хемчеглерин алыр. Ажылчыларга 10 муң дөр-белчин метрден өзөөш эвес нийти шөлүг чурттага ба-жынарлар, Шуурмак суур-га урутар садын болгаш социал-культура-амдырал-дың өскө-даа объектилерин 1984-1986 чылдарда ажыл-далга кинирерин хандырар.

«Тыва көдээ туду» трес-тин ууртулузы, оң сал-бырларың ууртулузы, партия эге организация-лары болгаш профсоюз организациялары куш-ажыл-ды организа-таарының база оң төлөвириниң коллекти-втер хевирлериниң ший-гир талазы-биле хемчеглерин 1984 чылда боттандыр-ар ууртук. Бригада керээ-зин шийгээди непередирин өзү барымдалап көөр чо-руктуң фактыларын бүрүн чайладыр, ажылды ажы-тык, организастыг чорукту бидериниң, планың, тех-нологияны болгаш куш-ажылды сагыла-чуртуну быжыгларын даштын аразы кылдыр бригада ке-рээзин санап көөр.

СЭКП обкомунуң бю-розунга өскө-даа айтыргы-ларын чутаалажып көргөн бол-гаш ол талазы-биле чогуур доктаалдарын база хүлээп алган.

гаар хеп даараар бригада апрельдиг планын 126,4 хуу чедирп, эки көргүзү-лгени чедип алган.

Комбинаттың цехтерин-ден баш таарар мастерлер Т. Хомишук, Г. Сидаева, фотограф Н. Андропов, В. Чылбак-оол олар болгаш ондаа өскө муракчылар социалист чарышты тил-лекчилер болуп, эки үле-гер-ничеки көргүзүп турар-лар.

А. БЕГЗИН-ООЛ

ДӨРТ АЙНЫЫН

А Ж Ы Р КҮҮСЕТКЕН

Барыш-Хемчик райо-нуң амырал хандыр-ла-га бодуруч эргелдиги коллектив Совет Тыва-ның 40 чылдыг утку-нур социалист чарыш-кы тургузушкунуң киржи-ни тур Эрткен дөрт ай-ларда эргелд ачы-дуза чедирерин 85,8 муң рубльге, азы ол талазы-

биле планын 102,6 хуу күүсеткен. Амырал хандыр-ла-га комбинаттың шупу цех-тери планын онаалдалар кү-үсеткен, чедиишкениң ажылдап, «Урук тыртты-рар» цех эки көргүзүлгө болган. Кызыл-Макалыг салбырында Ирина Чүлө баштаан хууда чакгы өзү-

Часкы суггарытамын

«Барлык» совхозта эки чо-рудуп турар. Совхозтун шөл-деринде сугатчы 7 эвөөн бар. Олардан топ участка-тын Чүлдү Монгушту эвөөну шалыпчы ажылдап турар. Ол ышак Шыдыраа Хо-мушкуну, Сагаан Ооржак-туң эвөөлөрү база эки

темпин алганар. Районда нийти-биле 24 эвөөдө 128 кижи сугатта хаара туттуңган. Сугаттын депшигелг аргазы — оду-ругга суггары-биле 130 гектар черин «Дө-Терезин» совхозта чоруткан.

Бистиң көрр.

ЧАСКЫ СУГАТ

Барыш-Хемчик райо-нда олар өзүгээр нийти-биле 567,4 гектар шөлдүг часкы суггарылазын чорудары нөрдүгөн. Ам бо хүнерге чедир 1065 гектар ажыг чер суггартыгын. Оң иштиңде суггатыг 667 гектар черге хей чылдыг сиегин тарыыр.

Г. МАКАРОВТУҢ тураан плакады.

ССРЭ-ниң камгалаал министриниң дужаалы

1984 чылдың май 9.

№ 95

Москва хоорай.

Эштер солдаттар болгаш матростар, серантылар болгаш старшиналар!

Эштер прапорщиктер бол-гаш мичманнар!

Эштер офицерлер, гене-ралдар болгаш адмиралдар! Эштер Армияның болгаш Флоттуң хоочунарын, Ада-чурттуң Улуг дайынның киржикчилер!

Бөгүн бүгү чурт, ССРЭ-ниң Чепсектиң Күштериниң дайынчылары, анык-аңама социалист чурттарның улустары, Черин бүгү деп-шигелг киялери Совет улустуң 1941-1945 чылдар-да Ада-чурттуң Улуг дайы-ныга Тийлелгениң 39 чыл оюн байырлап турар.

Совет улус немец-фашист эзелечкилерге ууру ка-дыг-дешкүп демселедип одунга бодунуң социалист Төрөн чуртунуң ат-алдарын, хосталгалын болгаш хама-рылап чоруду.

Октябрь херези камгалап алган, Европаны улустарын фа-шист дараалдан хостал-галарыңга, делегей цивили-зацияны камгалаарыңга шийтирерин салышкыны кинирген.

Коммунист партияның ууртулузы-биле чедип ал-дыгын Тийлелге бүгү деле-гейге тоолугу ужу-дугалыг болган. Ол совет социали-стик тургузушкунуң бузул-бас быжыкын көргүскөн, делегей-ниң ажылчын болгаш наци-онал-хосталгалыг шийгээш-кенин улам ыяш өскүрү-гө, Европаның болгаш Азия-ның чамдык чурттарыга социализмниң тийлээринче таарымчалыг байдалдарын тургускан. Герман фашизм-ни болгаш япон милитаризм-ни чылча шапкан, делегей капитализмниң нийти кри-зисин улам хангалаткан, им-периализмниң колониалдыг системазын буурап дүжө-ринге чедирген.

Бистиң Тийлелгениң үндүсүн болза социалист нийтиелдиг бодунуң алыс бүдүжүнде, оң кайгамчык уду-г экономиктиң, социал-политикти болгаш угаан-бодал аргаларында, соци-ализмниң капиталдан узо-чон артык күшүндө.

Бөгүн бүгү чурт, ССРЭ-ниң Чепсектиң Күштериниң дайынчылары, анык-аңама социалист чурттарның улустары, Черин бүгү деп-шигелг киялери Совет улустуң 1941-1945 чылдар-да Ада-чурттуң Улуг дайы-ныга Тийлелгениң 39 чыл оюн байырлап турар.

Совет улус немец-фашист эзелечкилерге ууру ка-дыг-дешкүп демселедип одунга бодунуң социалист Төрөн чуртунуң ат-алдарын, хосталгалын болгаш хама-рылап чоруду.

Октябрь херези камгалап алган, Европаны улустарын фа-шист дараалдан хостал-галарыңга, делегей цивили-зацияны камгалаарыңга шийтирерин салышкыны кинирген.

Коммунист партияның ууртулузы-биле чедип ал-дыгын Тийлелге бүгү деле-гейге тоолугу ужу-дугалыг болган. Ол совет социали-стик тургузушкунуң бузул-бас быжыкын көргүскөн, делегей-ниң ажылчын болгаш наци-онал-хосталгалыг шийгээш-кенин улам ыяш өскүрү-гө, Европаның болгаш Азия-ның чамдык чурттарыга социализмниң тийлээринче таарымчалыг байдалдарын тургускан. Герман фашизм-ни болгаш япон милитаризм-ни чылча шапкан, делегей капитализмниң нийти кри-зисин улам хангалаткан, им-периализмниң колониалдыг системазын буурап дүжө-ринге чедирген.

Бистиң Тийлелгениң үндүсүн болза социалист нийтиелдиг бодунуң алыс бүдүжүнде, оң кайгамчык уду-г экономиктиң, социал-политикти болгаш угаан-бодал аргаларында, соци-ализмниң капиталдан узо-чон артык күшүндө.

Дайын-биле кадыг-до-шкун тургузушкунуңа деңсө турбас эрес-дизини болгаш кайгамчык быжыг тургузуш-куну көргүскөн, дайынчыларын бистиң алдарың Чепсектиң Күштериниң Ада-чурттуң Улуг дайынчыга тийлээш. Тийлелге уду-г салышкы-ны удушчу ополченениң дайынчылары, партизаннар

дер бистерин албадан турар. СЭКП ТН-ның Чингине се-кретары, ССРЭ-ниң Дээди Сөвөдиги Президиумунуң Даргазы эш К. У. Черненко мында деп демдегелен: «...Дайынчы авантюри-стерин халымадан бакын соодуштарыңа четир ар-галарың болуп төлөдө, бис-тин чуртувустуң камгалаары агазын быжыгдалар дуга-йында моон сонгаар-даа са-гыш салыр ааар бис».

Коммунист партияны долгандыр сырый катты-шкан Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары аял-дана социалист чурттар-ның армиялары-биле кады социализмниң улуг чаал-апыштарыңа камгала-лында совет-милитаризм тур-гужу, калдыг-даа агрессия до-доруан ойтуу шапкы-ныкын магдаалар докта-мал дайынчы белең байдал-ды болуп турар.

Улуг тийлелгениң байыр-палы-биле Армияның болгаш Флоттуң хуула составында, ССРЭ-ниң Чепсектиң Күш-териниң хоочунарыңа, дайынчы бугу кияжикчи-лерин байыр чедирп тур мен.

Ада-чурттуң Улуг дайы-ныга совет улустун Тийлел-гениң 39 чыл онга алдар бодурушкан, дужаарым болза:

Бөгүн, май 9-та, түс чер-ин-биле 22 шак турда, бис-тин Төрөн чуртувустун на-циялыгы Маадыр-хоорай Москвага, эвилелдезин рес-публикаларын найыскал-дарыңа, Маадыр-хоорайлар Ленинград, Волгоград, Одессага, Севастопольга, Но-вороссийске, Керчьге, Ту-лага, Маадыр-шывэ, Брес-тине, а ол ышак Калинин-град, Львов, Донда-Ростов, Куйбышев, Свердловск, Но-восибирск, Чита, Хабаровск, Владивосток болгаш Северо-морской хоорайларга артил-лерияны үкен удаа даа-ташкыны кылар.

Бистиң Төрөн чуртувус-тун алдары, хосталгалы бол-гаш хамаарышпас чорук дээр тулчушкунуңага өлгөн маадырларга мөңгө алар! Маадырлар совет улус болгаш оң эрес-маадырлар Чепсектиң Күштери делгере-зин!

Бистиң бүгү тийлелгелери-ниң сорук нийириңиз болгаш организастыгы — Совет Эвилелиниң Комму-нист партиясы делгере-зин! Маршалы Д. УСТИНОВ.

ТӨӨГҮНҮН БАЗЫМНАРЫ-БИЛЕ

Революциянын төп музейи 60 харлаан

МАП 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Ада-чурттуң Улуг дайынынын хоочунарынын. Москвадан эр ууус хор урлаар. 9.50 — Документалдык телефильм. 10.10 — РСФСР-ниң уран чуулгунун аалдары ажалдакчыны Н. Сергеевтин урутканы РСФСР-ниң урер хөгжүм оркестриниң концерти. 10.40 — «Чер кырынга чуртталга дээр». Совет шүлүкчүлерин Тинелге хунунге тураскааткан шүлүктөрүнүн композиция. 11.15 — Төл телевизиянын болгон Бүтү-элине радиозуңун бичин уругларын. Улуг хорунук концерти. 12.15 — Документалдык фильм. 13.25 — «Брак, чоокка ыры». 14.05 — В. Розов. Москвадагы «Совет-менник» театрынын фильминин. «Кеңде дириж». 16.40 — Бүгүн — Тинелге хуну. СССР-ниң камгала министринин бичи оралакчысы, Совет Эвилелин Маадыры, Совет Эвилелин Маршалы С. Л. Соколовтун чулазы. 16.55 — «Дайыны мези аштерин». Киноконцерт. 18.00 — «Сактыр сен бе, эш». Ада-чурттуң Улуг дайынынын хоочунарынын. Москвада чыкыл болгон ужураакчыныктан репортаж. 18.50 — «ФАШИЗМГЕ УДУР ДЕМСЕЛГЕ ОЛТУРКЕНЕР» ТУРАСКААЛЫНГА. Ыт чок булаашкын. 19.10 — Н. Бу-данинниң чогаалдарын концерт. 19.30 — «На пути в Берлин». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Уе». 21.45 — «Тинелге салуду». Останкино Концерт студия-зыдан байылыг концерт. 23.15 — Неделя дургузунда спорт. 23.45 — Делегейин чада-терге чарыкы. 00.05 — 00.15 — Телемездер.

МАП 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Тинелге хунунге. Документалдык фильминер. 9.30 — А. Твардовский. «Поземалар». 9.50 — «Ада-чурттуң шүлүкчелери чаштар». 40 чылдарын пионерлериниң дугайында. 11.00 — И. В. Олшанский — «Тропинки». Уран-чечен телефильминин бири болгон ийги сериялары. 13.40 — Документалдык телефильминер. 14.30 — «Москва майда». Совет ыры концерти. 15.20 — Уруглар фильм. 16.40 — «Ой-ыкшаш дириж». Фильм-концерт. 17.25 — Мультифильм. 17.50 — «ФАШИЗМГЕ УДУР ДЕМСЕЛГЕ ОЛТУРКЕНЕР» ТУРАСКААЛЫНГА. Ыт чок булаашкын. 19.10 — Документалдык телефильм. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — «Аялга Тинелге ойнап тур». Фильм-концерт. 21.00 — «Уе». 21.45 — «Меня жудт на Земле». Уран-чечен фильм. 23.05 — 23.45 — В. Быков. «Хелде». «На-дым хлеб дескидизин».

МАП 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Тинелге хунунге. Документалдык фильминер. 9.30 — А. Твардовский. «Поземалар». 9.50 — «Ада-чурттуң шүлүкчелери чаштар». 40 чылдарын пионерлериниң дугайында. 11.00 — И. В. Олшанский — «Тропинки». Уран-чечен телефильминин бири болгон ийги сериялары. 13.40 — Документалдык телефильминер. 14.30 — «Москва майда». Совет ыры концерти. 15.20 — Уруглар фильм. 16.40 — «Ой-ыкшаш дириж». Фильм-концерт. 17.25 — Мультифильм. 17.50 — «ФАШИЗМГЕ УДУР ДЕМСЕЛГЕ ОЛТУРКЕНЕР» ТУРАСКААЛЫНГА. Ыт чок булаашкын. 19.10 — Документалдык телефильм. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — «Аялга Тинелге ойнап тур». Фильм-концерт. 21.00 — «Уе». 21.45 — «Меня жудт на Земле». Уран-чечен фильм. 23.05 — 23.45 — В. Быков. «Хелде». «На-дым хлеб дескидизин».

Солунуң даразында нө-мери май 11-де үнөр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

МАП 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Тинелге хунунге. Документалдык фильминер. 9.30 — А. Твардовский. «Поземалар». 9.50 — «Ада-чурттуң шүлүкчелери чаштар». 40 чылдарын пионерлериниң дугайында. 11.00 — И. В. Олшанский — «Тропинки». Уран-чечен телефильминин бири болгон ийги сериялары. 13.40 — Документалдык телефильминер. 14.30 — «Москва майда». Совет ыры концерти. 15.20 — Уруглар фильм. 16.40 — «Ой-ыкшаш дириж». Фильм-концерт. 17.25 — Мультифильм. 17.50 — «ФАШИЗМГЕ УДУР ДЕМСЕЛГЕ ОЛТУРКЕНЕР» ТУРАСКААЛЫНГА. Ыт чок булаашкын. 19.10 — Документалдык телефильм. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — «Аялга Тинелге ойнап тур». Фильм-концерт. 21.00 — «Уе». 21.45 — «Меня жудт на Земле». Уран-чечен фильм. 23.05 — 23.45 — В. Быков. «Хелде». «На-дым хлеб дескидизин».

МАП 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Тинелге хунунге. Документалдык фильминер. 9.30 — А. Твардовский. «Поземалар». 9.50 — «Ада-чурттуң шүлүкчелери чаштар». 40 чылдарын пионерлериниң дугайында. 11.00 — И. В. Олшанский — «Тропинки». Уран-чечен телефильминин бири болгон ийги сериялары. 13.40 — Документалдык телефильминер. 14.30 — «Москва майда». Совет ыры концерти. 15.20 — Уруглар фильм. 16.40 — «Ой-ыкшаш дириж». Фильм-концерт. 17.25 — Мультифильм. 17.50 — «ФАШИЗМГЕ УДУР ДЕМСЕЛГЕ ОЛТУРКЕНЕР» ТУРАСКААЛЫНГА. Ыт чок булаашкын. 19.10 — Документалдык телефильм. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — «Аялга Тинелге ойнап тур». Фильм-концерт. 21.00 — «Уе». 21.45 — «Меня жудт на Земле». Уран-чечен фильм. 23.05 — 23.45 — В. Быков. «Хелде». «На-дым хлеб дескидизин».

Солун неслаяда 6 катан үнөр.

Чыгы № 1059.

ТС-00733

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң Революциянын төп музейи «Тайбыны камгалаары — бүтү кижилериниң херээ» деп делелгени СЭКП Москва комитетинин болгон Москва

хоорай комитетинин Политиктиг чырыдышынын бажы-чында ажиткан. Г. ХАМЕЛЬЯНИННИИң ФОТОЗ. СЭТА-ның фотохрониказы.

КОМАНДИР ДОНЧУТ

Өлгөн беши сүзенини дикти чоруур кижилер бар дик-жар. Бо болза бүтү өлбөсүнүн тоолуругу маадыр-лар дугайында чулазы-дыр. Тыванын кайы-даа район-нарынга баарга. Куулар Дончуттун адын билбес кижилер, ынаага ол эрес командириниң дончу камдарын бил-ди алыксап чоруур кижилер хей. Мен дугайы Куулар Дончут-биле чагыс хемини солдары бис. Дончуттун ка-ды чораан дайымы эштеринден, таным кижилеринден, архив-документаларинден, дөргүл-торелдеринден айтыр-тынын чорааш, чып алган кыска-кыска чулааларынын көчүктүлүгүгүгү бааралдык көрөй.

МОНГУН-СОГАРНЫН ОГЛУ

Куулар Дончут 29 хар-лап чорааш, Ровно дээр болуп турган кадык-дошкун тулушкунга өлүртүп кооп, ол болза 1944 чылдың фев-раль айыны ийи чаазы бо-лур. Дончуттун адазынын чогуу ады — Куулар Дан-зын-оол, шолазы — Кара-Дарган, алдаржаан ады — Монгуш-Согар, Шериг-Дар-ганы. Ол шеве дарган де-мир-дестей, алды-монгуун-ден болгаш ына-даштан эр, херээжен кииниң кааста-ныр эдин-сезин сийлиш кы-лар, терини шеве кижи чораан. Дончуттун төртү-түгөн чери — Хөндөргей суурунун чанында Кара-Тал, ам оон чогуунда кадыкы-дылга шолазы турар. Бир ө-бүдүгө беш алышкы ойнап өскөн. Эң улуу Тахылал, оон бичелери — Дончут, Дамбай, Тукур, эң хеймери — кыс болган, оон адын Най-дынчал дээр.

Чеден чеди чылдың эв-густ 15-ге Чадаана эмчизин-ге чед берген мен. Хөрөк эмчизинде Дончуттун хей-мер дунмазы чыдар болган. Акымынын дугайында Най-дынчалтун чулаазын дык-нап көрөр.

АКЫМНЫН ЧАШ ЧОРААНЫ

Адам-нем ааска өй мал-

дуп туруп калган. Ачам акымы Чадаанага чедир удеп кааш, өөнгө чанып келген.

Акым Дончут айт сур-гуулунга кончут шылтаган кижилер дээр чораан. Оон Кы-зылдан солгаар сургуулап чоруткан, шериг командирин алган. Авам-чачыны өөн Кызылче көкүрүп алган. Ачам айттыг шеригиниң ше-вер дарганы турган болгаш монгууден шеригиниң ылга-выр «дошталарын» кылып турган.

АКЫМНЫ ФРОНТУЖЕ УДЭЭНИМ

Ынчан ачам сутуну өө Хөндөргейге көкө берген турган. Мен «Элегес» совхоз-тун столовалында ажаллап турган мен. Акымның фронт чоруур апарганын билеп кааш, Кызылга чедип кел-дим. Акым сутуну бажыны Ленин кудумчузунга турган. Хүндүлүг чаамам Дарыяга база акым-биле кады фронт чоруурун билеп алдым. Акым таакы тыртпас, ара-га ишпес кижилер, ача-ла да-ны атыс чулаалакып хонду-вус. Ол аразында бажың иштинин хер-херекселни акым биле чаамам борбак-тай шарыгылааш, шыгжап турар болдулар.

Мен ам фронтуге чо-руурум ол-дур. Дедир кээ-ри берге-ле боор. Чалык чоруур шаама авам өөндөп шериг сургуулукче атта-нып чоруткан болгай мен. Ынчан авам күжүр ыглап туруп калчым. Ачам күжүр мени Чадаанага чедир удеп каан-на болгай. Адамарны карап чорунар. Эки кы-зып ажаллап чор. Шериг сургуулун Совет чуртунга дооскан кижилер болгай мен. Ам Совет чуртту фашистер-ден хостажыр дээр, чаавад-

МААДЫРЛАРНЫН АТТАРЫН УТТУП БОЛБАС

Чөөн-Хемчик районда «Хөндөргей» совхозтун тө-

вүнде алдан — маадырлар-нын удуртучуу чораан Биче-Ховалыг. Дажыма ат-тыг школа музейинде бир чага алган мен. Бистиң салгалымы болур оолдар, кыстар Куулар Дончут дугайында, ол командириниң дайынчыларынын болгаш Ровно дээр тулушкунга кымыр өлүрткениниң дугайында билеп алыксаан бол-ган. Ындыг айтыртыны до-раан харылаары берге бол-гай, ынаага документал-лер чыыр ужурга таарыш-кан мен.

Куулар Даязын-оолович Дончут болза 1915 чылда төртүтүнгөн, нам кезжуну, шеригин ортумак эртемни Совет чуртунга чедип алган, улуг лейтенант дужалдыг, тыва эки турачыларыны ийги эвзөдүкүн командир-ни, дайын шөлүгө маа-дырлар-биле өлүрткен.

Ленинниң чурту дээр, Совет Төзүн чурт дээр дай-ын шөлүгө өлгөн маадыр-ларын аатары менде ар-тар.

К.Л. МОНГУШ.

90 метр хемээлден мар-гышкан.

Таңдыма Сосновка ортумак шолазыны тоску классы-зы 15 харлыг спортчу Еле-на Тутатчикова спорттун бо хевирини дөрт чыл улаш-тыр хандыкшып келген. Ол бодунуң авазы Раиса Тутат-чикованың удуртулазы-биле кызымак өөрөнч, ча адарынын чакыттарып шиң, гээди ал келгениниң түнө-линде Братск хоорайга чоок-

МААДЫРЛАРНЫН АТТАРЫН УТТУП БОЛБАС

Чөөн-Хемчик районда «Хөндөргей» совхозтун тө-

та чаа болгаш РСФСР-ниң бириг чери дээр анык уруглар аразында анык маргылаага киришкен, эки түнелди көргүзүп, бириг черин ээлэш, ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын күтүскөн.

Республиканың спорт ко-митетинде дараазы Н. А. Авдеев «ССРЭ-ниң спорт

мастери» деп шыңгалганы болгаш хөрөк демдөөн Еле-нага байылыг байдалга ты-выскаан.

ЧУРУКТАРДА: (үстүндө)

Е. Тутатчикова; (адаанда) спортчулар парадче үнүп туралар.

В. КАРА-САЛДЫН ФО-ТОЛАРЫ.

МАП 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Тинелге хунунге. Документалдык фильминер. 9.30 — А. Твардовский. «Поземалар». 9.50 — «Ада-чурттуң шүлүкчелери чаштар». 40 чылдарын пионерлериниң дугайында. 11.00 — И. В. Олшанский — «Тропинки». Уран-чечен телефильминин бири болгон ийги сериялары. 13.40 — Документалдык телефильминер. 14.30 — «Москва майда». Совет ыры концерти. 15.20 — Уруглар фильм. 16.40 — «Ой-ыкшаш дириж». Фильм-концерт. 17.25 — Мультифильм. 17.50 — «ФАШИЗМГЕ УДУР ДЕМСЕЛГЕ ОЛТУРКЕНЕР» ТУРАСКААЛЫНГА. Ыт чок булаашкын. 19.10 — Документалдык телефильм. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — «Аялга Тинелге ойнап тур». Фильм-концерт. 21.00 — «Уе». 21.45 — «Меня жудт на Земле». Уран-чечен фильм. 23.05 — 23.45 — В. Быков. «Хелде». «На-дым хлеб дескидизин».

МАП 9-ТА ХӨГЖҮМ-ШИН ТЕАТРЫНГА

18.30: 20.30. Курунениң академиктиг Улуг театрынын артистериниң концерти.

«ЕНИСЕЙ» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫНГА
19.30. «Планетаның аныктары тайбың дээр демисел-де» деп темалыг дискотека.

«ЕНИСЕЙ» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫНГА АГИТШӨЛҮНГӨ
14.00. «Енисей» Култура бажынының ыры-хөгжүм-нүг ансамблиниң концерти.

КУЛЬТУРАНЫН БОЛГАН ДЫШТАНЫЛГАНЫН Н. ГАСТЕЛЛО АТТЫГ ПАРЫГЫНГА
10.00. Стол теннизинге паритың шаңалы дээр мар-гылаа.

14.00. Ногаан театрга, Ада-чурттуң Улуг дайынынын киржичилери-биле ужураакчыныкы. Уран чуул концерт.

19.00. Танчы шөлүгө дыштанылга кезээни «Тайбың, күш-ажыл, май».

В. И. ЛЕНИН АТТЫГ ШӨЛГӨ
11.00. Кызыл гарнизонунун шериглериниң чыскаалы болгаш ыры көрүлдө.

ТЕАТР ШӨЛҮНГӨ
12.00. Хоорайның ыры болгаш танчы ансамблиниң концерти.

ПАРКТЫН ТӨП ЭЖИННГЕ
12.00. «Тываның дыяктары» солунуң шаңалы дээр чиник атлетикага эстафета.

Х А Т Ы Н Ы

Хооразалар сомазында
Конга кың дээр —
Амгытат чон кайы бажы
Адыш кыныр.
Ширин диктен кадыг
Түрек
Шиймарт кыныр.
Хайралык төрөөн
Суурдан
Кара чааскаан
Адыш оюу хензиг черде
Артып калган
Хадың беши
Будуктарын
Халбайтыр.
Чаа дайын уруктарын
Сагмыдырып,
Кысыкчыг үн
Суургалардан
Кыгырт дээр.
Борбак бажым дескинтже
Бодат тур мен.
Четектелген Хатын суур
ам
Чевек болган.
Хөглүг чараш амдырал,
Кудуктардан дедир.
Хууңнар
Кыгырт дияс.
Кудук-чайык чачаап
Келир
Кыстар ам чок...
Хооразалар сомазында
Конга кың дээр —
Фашист бүктүп салыктары
Дажал келир.
Балыг чүрек ала-чайгаар
Даккыкан эээр.
Чырык черге көстүп
Кел-ле
Чедя хонга,
Чылым ааны хырын
Тоттур
Чедир эммез
Е. ТАНОВА.

15 ХАРЛЫГ СПОРТ МАСТЕРИ

Ча адарыга команда бол-гаш хууда бириг чер дээр республиканың анык мар-гылаады Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионда эрт-кен воскрееньеде эгелдэн.
Ында «Динамо», «Спартак», «Урожай» болгаш «Труд-ные резервы» спорт нити-лелдеринде база Улуг-Хем-

Културанын болгаш дыштаныл-ганын Гастелло аттыг парыгының спорт шөлдеринге май 9-та 14 шак-тан эгелдэн, волейбол болгаш бас-кетбол талазы-биле маргылаа-ларын «Урожай» эки тура спорт нити-лелиниң область чөвүлели бол-

гаш «Спартак» эки тура спорт нити-лелиниң хоорай чөвүлели органи-заастаар. Ол маргылаа-ларын Ада-чурттуң Улуг дайынына совет улустун тинелгениниң 39 чыл оюнга тураскаадыр.

Тинелге хунунге ту-раскааткан бүгү хемчег-лерге идепкейлиг киржи.

Тыва АССР-ниң Култура министривоу Чөөн-Си-бириниң курунениң культу-ра институтунуң култура-чырыдышыкы факультет-ниң дирижер-хор, оркестр, хореография, масалыг оюн-нар, байырлалдар режиссу-разы, театр режиссуразы

Бөгүн республикага булут-таар, чамдык районнарга биче чаастаар. Дажалга ол биче чаар, димирээр чада-вас.

Дүне 0—5 градус чы-дыр, чамдык черлерге 0—5 градус соор, хунду 13—18 градус чыдыр. Кызылга биче чаастаар.

Дүне 3—5 градус, хунду 15—17 градус чыдыр.

687000. Кызыл. Шетиякы болгаш 2-25-54, харымсалгалыг секретарынын совет тургузгү калдистериниң 2-37-13, калдизиниң 2-21-47, корректорларын

Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторун 2-24-63, редакторун опалакчыларынын 2-35-24, редакторун калдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш калдизиниң 2-20-60, култура калдизиниң 2-23-54, көдө ажыл-агый калдизиниң 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун калдизиниң 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сазының херектериниң талазы-биле куруне комитетиниң типографиязы. Кызыл, Шетиники болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1;